

Třicet let programu souborného katalogu rukopisů v českých zemích
Jiřímu Pražákovi k pětasedmdesátinám
František Hoffmann

Komise pro soupis a studium rukopisů při Archivu Akademie věd ČR schválila v r. 1969 program souborného (generálního) soupisu rukopisů v českých zemích a bohemik v zahraničí. Jeho hlavním autorem je Jiří Pražák.

V první etapě měly být připraveny nové soupisové zásady a pořízena evidence rukopisné látky. Zásady popisu byly zpracovány a vydány v r. 1983. Patří k nejpropracovanějším a nejnáročnějším Evropě. Volba náročného postupu se projevila jako správná. Přesto by bylo iluzí se domnívat, že náročné zásady dovedou katalogizátory k jednotnosti popisů. Teprve v souborném katalogu bude snad možné provádět sjednocující korektury. Zásady byly brzy rozebrány. Bude třeba připravit nové upravené vydání.

Delší dobu, než se předpokládalo, si vyžádala evidence a na ní založený Průvodce po rukopisných fondech českých zemí. Ukázalo se, že údaje podávané institucemi je třeba zpřesňovat na místě. Do r. 2001 se podařilo vydat tři svazky Průvodce zahrnující fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven, soubory v archivech a muzeích a galeriích. Dílo uzavře 4. svazek věnovaný knihovnám, církevním a jiným institucím.

Po dokončení evidence a vydání Průvodce bude možné se věnovat intenzivněji kmenovému katalogu jednotlivých rukopisů podle nových soupisů, který by měl obsahovat vyčerpávající popis vnějších znaků, obsahu, jakož i určování genetických a provenienčních vztahů. K tomu budou přispívat rejstříky, z nichž je rozpracován rejstřík incipitů. Soustavně se zpracovává současná i retrospektivní bibliografie. Tento vlastní cíl souborného katalogu je maximalistický a jeho realizace se podle dosavadních zkušeností vzdaluje.

Do další etapy by měla náležet rekatalogizace rukopisných fondů popsaných již dříve, soupis bohemik v cizině a soupis zlomků. V rukopisném oddělení Archivu AV vznikaly nadále katalogy fondové, ale i katalogy speciální. Zprvu ještě převažovalo zaměření právněhistorické, ale postupně dochází i na další obory. Podle Průvodce je zřejmé, že katalogy nebude možné zpracovávat ke všem fondům a sbírkám. Katalogizace bude záviset především na možnostech vlastníků rukopisných fondů a sbírek. Druhý a třetí úkol se plnil již během první etapy a práce budou pokračovat.

Trvalý limit znamená personální vybavení rukopisného oddělení Archivu AV, kde se počet pracovníků v posledních letech snížil. Další podmínkou je spolupráce se specialisty a s příslušnými ústavy, která se také díky zastoupení různých vědních oborů v rukopisné komisi vcelku daří.

Další podmínkou je materiální vybavení. Kromě knihovny jde zejména o využití počítačů. S tím počítal již J. Pražák. Rychlý vývoj přinesl nové možnosti, ale zároveň určité komplikace. V posledním desetiletí vznikly v jiných institucích projekty, jež určitým způsobem s programem souborného katalogu rukopisů kolidují. Je třeba, aby duplicita a tříštění sil a prostředků byly co nejvíce omezeny. Týká se to zejména projektu Národní knihovny ČR v Praze na digitalizaci vlastního rukopisného fondu a zřejmě i fondů dalších. V tomto přechodném období je třeba klást důraz na kontinuitu rozpracovaných katalogů a na udržení kontinuity kodikologické práce v její metodické a metodologické podstatě. Od toho je třeba odlišovat techniku této práce, která se velmi rychle vyvíjí. Diskuse o těchto otázkách se již rozvinula a s novou naléhavostí vystupuje potřeba věnovat se kromě praktických úkolů i teoretickým problémům kodikologie.

V závěru jsou shrnuty v 7 bodech hlavní směry činnosti rukopisného oddělení Archivu AV v dalším období. Program Souborného katalogu rukopisů je nadále nosný a měl by být i do budoucna základní strategickou směrnicí pro činnost rukopisného oddělení. Tam se vystřídaly již tři generace. Současná třetí generace v příznivém případě přikročí k uskutečňování vlastního katalogu jednotlivých rukopisů s příslušným aparátem. Důležitým znakem bude náročnější

využití výpočetní techniky. Celková realizace programu Souborného katalogu rukopisů, která by přinesla velký užitek početným vědním oborům, jež rukopisy využívají, bude však zřejmě úkolem ještě několika dalších generací.

Trois décennies du projet du catalogue systématique des manuscrits dans les Pays Tchèques. A Jiří Pražák à l'occasion de son 75e anniversaire *František Hoffmann*

En 1969 la Commission de description et de recherche des manuscrits auprès des Archives de l'Académie des sciences de la République Tchèque approuva le projet de la description systématique des manuscrits dans les Pays Tchèques et des manuscrits d'origine de Bohême à l'étranger, dont l'auteur principal eut été Jiří Pražák.

En première étape on prit à tâche de préparer des nouveaux principes de description et de procurer un registre de la matière. Les principes furent établis et publiés en 1983; ils appartiennent aux plus travaillés et exigeants en Europe. Le choix du procédé exigeant se trouva juste. Néanmoins il fallut tenir pour illusion la supposition que les principes exigeants meneraient des auteurs à l'homogénéité des descriptions. On pourra mettre en pratique des corrections unifiantes probablement seulement dans le catalogue systématique. Les principes furent bientôt enlevés; il faudra préparer la nouvelle édition modifiée.

Le registre et le Guide de fonds des manuscrits dans les Pays Tchèques, fondé sur la base de lui, demandèrent plus de temps qu'on eut supposé. Il fut avéré qu'il faudrait préciser personnellement des renseignements fournis par des institutions. On réussit à publier trois volumes de Guide, comprenant des fonds des bibliothèques des châteaux et palais, des ensembles dans les archives, aussi que dans les musées et galeries, jusqu'à l'an 2001. Le travail sera terminé par le quatrième volume consacré aux bibliothèques et institutions ecclésiastiques.

On pourra s'orienter plus intensivement au catalogue principal des manuscrits individuels, renfermant des descriptions exhaustives des aspects extérieurs, du contenu, aussi que des déterminations des relations génésiaques et de provenance, seulement après l'achèvement du registre et du Guide. Des index, dont celui des incipits est déjà commencé, y contribueront. On traite systématiquement la bibliographie récente et rétrospective. L'objectif essentiel du catalogue systématique est maximaliste et - d'après des expériences existantes - son accomplissement s'éloigne.

La nouvelle description des fonds des manuscrits, décrits auparavant, la description des manuscrits d'origine de Bohême à l'étranger et la description des fragments appartiendront à l'étape suivante. Les catalogues des fonds, de même que les catalogues spéciaux naquirent aussi dans la Section des manuscrits des Archives de l'Académie des sciences. L'orientation à l'histoire de droit prédomina au début, mais on arrive successivement même aux autres disciplines. Le Guide tenu compte, il est évident qu'on ne pourra pas constituer des catalogues de tous les fonds et collections. Les descriptions dépendront avant tout des possibilités des possesseurs des fonds et collections des manuscrits. On accomplit les deuxième et troisième tâches déjà au cours de la première étape et les travaux continueront.

L'équipement en personnel de la Section des manuscrits des Archives de l'Académie des sciences, où l'effectif fut réduit dans les années dernières, représente la limite permanente. La coopération avec des spécialistes et des instituts compétents représente une autre condition, laquelle prospère tout à fait grâce à la représentation des disciplines scientifiques différentes dans la Commission des manuscrits.

L'instrumentation, dont il s'agit surtout des ordinateurs (la bibliothèque exceptée), représente une autre condition, laquelle fut prévue déjà par J. Pražák. Le développement rapide apporta des nouvelles possibilités, mais à la fois certaines complications. Des projets,

coïncidants de certaine manière quant à la proposition du catalogue systématique des manuscrits, naquirent dans les autres institutions en dernière décennie. Il faut limiter au maximum des duplications et dispersions des forces et ressources, en tenant compte surtout du projet de la Bibliothèque Nationale de la République Tchèque à Prague, concernant la digitalisation du propre fond des manuscrits et probablement aussi des autres fonds. Il faut accentuer la continuité des catalogues commencés et celle du travail codicologique dans son principe méthodique et méthodologiste en cette période transitoire. Il faut en différer la technique du travail qui progresse très rapidement. La discussion sur ces questions se développa déjà et la nécessité de l'orientation - des tâches pratiques exceptées - aux problèmes théoriques de la codicologie se présente d'une façon pressante.

Les tendances principales des activités de la Section des manuscrits des Archives de l'Académie des sciences dans la période suivante sont récapitulées en sept articles à la fin. Le projet du catalogue systématique des manuscrits se présente toujours comme essentiel et il devra rester ligne stratégique de base relative aux activités de la Section des manuscrits même à l'avenir. Déjà trois générations se suivirent là. La troisième génération contemporaine procédera dans le cas favorable à la réalisation du propre catalogue des manuscrits individuels, muni de l'apparat correspondant. L'utilisation plus exigeante de l'informatique se présentera attribut important. La réalisation complète du projet du catalogue systématique des manuscrits qui donnera le profit éminent aux nombreuses disciplines scientifiques, exploitantes des manuscrits, restera cependant évidemment tâche encore de quelques générations suivantes.